

УДК 339.187.62 (477)

*Пампура О. І., к.е.н., доцент, кафедра
фінансів Донецької філії УДУФМТ*

РОЗВИТОК РИНКУ ЛІЗИНГОВИХ ПОСЛУГ В УКРАЇНІ

Розглянуто стан ринку лізингових послуг, визначено тенденції його функціонування і перспективи розвитку в Україні.

Ключові слова: лізинг, ринок лізингових послуг, лізингодавець, лізингоодержувач, реальні інвестиції, комерційні банки, лізингові компанії.

Рис. 2. Літ. 13.

*Пампура О. І., к.э.н., доцент, кафедра
финансов Донецкого филиала УГУФМТ*

РАЗВИТИЕ РЫНКА ЛИЗИНГОВЫХ УСЛУГ В УКРАИНЕ

Рассмотрено состояние рынка лизинговых услуг, определены тенденции его функционирования и перспективы развития в Украине.

Ключевые слова: лизинг, рынок лизинговых услуг, лизингодатель, лизингополучатель, реальные инвестиции, коммерческие банки, лизинговые компании.

*Pampura O., Ph.D., Associate Professor,
Department of Finance Donetsk branch UGUFMT*

MARKET DEVELOPMENT OF LEASING SERVICES IN UKRAINE

The state of a market of leasing services is considered, the tendencies of its functioning and prospect of its development in Ukraine are defined

Keywords: leasing, market of leasing services, lessor, lease-holder, real investments, commercial banks, leasing companies

Постановка проблеми в загальному вигляді. Незадовільний стан технічної бази переважної більшості вітчизняних підприємств є однією з причин створення продукції низької якості з високим рівнем собівартості, що призводить до втрати позицій на ринках збуту продукції [3; 5; 6]. Окрім того, для розвитку промисловості потрібно віднайти нетрадиційні джерела фінансування інвестицій. Саме зважаючи на брак фінансування реальних інвестицій, для ефектної реалізації інноваційних процесів у промисловості особливо економічно доцільним стало використання лізингу.

Кризовий та посткризовий стан економіки України, брак власних коштів підприємств, неефективне функціонування фондового ринку, недостатнє державне фінансування зводять проблему пошуку джерел фінансового інвестування інноваційного переоснащення підприємств до вибору між кредитом та лізингом.

Проблеми залучення інвестиційних ресурсів існують в багатьох країнах. Лізинг можна розглядати як важливу форму інвестиційно-підприємницької діяльності, що може значно прискорити науково-технологічну модернізацію виробництва. За допомогою лізингової форми інвестування вирішуються нагальні проблеми пошуку та залучення необхідних кредитів підприємствами, які не мають достатніх гарантій повернення інвестицій банкам.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Виділення невирішених питань. В Україні спостерігається недостатнє використання інфраструктури ринку лізингових послуг. Недосконалість інформаційного забезпечення, зокрема недостатність і суперечливість даних про стан ринку лізингових послуг в Україні, зумовлена значною мірою майже повною відсутністю даних про діяльність лізингодавців.

Поширенню розвитку лізингу має сприяти: визначення його місця в системі економічних відносин, володіння інформацією про можливі види лізингових угод, усвідомлення переваг

та недоліків застосування лізингу, комплексне оцінювання рівня ризиків підприємств-лізингодавців, державне регулювання лізингового інвестиційного розвитку промисловості. Дослідженню цих питань приділяють увагу багато вчених-економістів, зокрема О. Ф. Вітт, С. І. Брус, Н. Ю. Подальчак., І. Я. Кулиняк, Н. М. Внукова, О. С. Бадзим, В. А. Череватенко та інші [2; 5; 6; 8; 10]. У роботах цих та інших авторів висвітлено загальні теоретичні і методологічні положення стосовно лізингу, сучасного ринку лізингових послуг в Україні, актуальних проблем та методик їх вирішення.

Віддаючи належне вагомим напрацюванням у даній сфері, варто розширити досліджуване питання, враховуючи особливості посткризових умов функціонування економіки України.

Мета статті. Розробка основних напрямів державної підтримки лізингу для активації інноваційно-інвестиційного розвитку промисловості за результатами аналізу та оцінки сучасного стану ринку лізингових послуг в Україні.

Виклад основного матеріалу. З переходом України до ринкової економіки стрімкий її розвиток та жорстка конкуренція як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках вимагають підтримки на належному рівні технічного та технологічного озброєння заради підтримання високої конкурентоспроможності. На сьогодні основними перепонами цьому є відсутність у більшості підприємств достатньої кількості власного капіталу, недоступність кредитних ресурсів та високі кредитні ставки [9], недостатній рівень залучення прямих іноземних інвестицій порівняно з обсягами таких інвестицій з України [4].

За таких умов вирішення проблеми оновлення основних засобів та закупівля нових на підприємствах може стати таким типом фінансово-кредитних операцій, як лізинг, який має реальні перспективи стрімкого розвитку в Україні [6].

Важливим інструментом кредитно-фінансового обслуговування інноваційного розвитку є лізинг, який дає змогу підприємствам придбати необхідне устаткування на умовах поступової сплати коштів, зароблених, зокрема, й на його експлуатації. Лізинг дає можливість суб'єктам господарювання вирішити проблему оновлення виробництва. Україна потребує сучасної, нової техніки, розширення парку виробничих фондів підприємств, для якого сьогодні характерна велика зношеність. Так, ще у до кризовий період зношеність основних фондів підприємств склала понад 50% і продовжує збільшуватися [5]. Лізингові послуги є найефективнішими на підприємствах із передовою технологією, які характеризуються високою конкурентоспроможністю. Сьогодні лізинг розглядається як новий вид фінансування інвестиційної діяльності. Разом із тим, лізинг є особливим видом підприємницької діяльності, яка охоплює три форми організаційно-економічних відносин: орендні, кредитні і торговельні.

Тобто лізинг можна розглядати з декількох аспектів. З одного боку, це спосіб придбання обладнання. Це свого роду альтернативний спосіб придбання основних засобів, що заснований на поділі права власності та права користування. Також його можна розглядати як форму кредитування – лізинг являє собою вкладення коштів на поворотній основі в основний капітал. Принципи кредитування відповідають принципам лізингових угод, а саме: терміновості, зворотності, платності. Крім того, лізинг можна розглядати як вид інвестиційної діяльності. Як дуже вигідний інструмент інвестиційної політики, він має величезне значення для розвитку виробництва в період спаду економіки в країні [3]. В період економічних потрясінь, безробіття, низької платоспроможності українських підприємств цей вид діяльності – через свою особливу економічну природу – здатний зробити вагомий внесок в підйом та розвиток національної економіки, а на міжнародному рівні – створити і закріпити нові зв'язки з іноземними інвесторами [11].

Лізингу притаманні наступні визначальні риси:

- строк лізингу майна порівняний з періодом амортизації цього майна;
- тип лізингового майна визначається лізингоодержувачем;
- наявність в угоді посередника, який бере на себе зобов'язання власника майна;
- визначеність усієї лізингової операції домовленістю з майбутнім лізингоодержувачем про оренду майна на певних умовах;

- періодична, але гнучка виплата лізингових платежів;
- можливість викупу лізингового майна.

Законодавчою базою операцій з лізингу в Україні є Закон «Про фінансовий лізинг» та положення НБУ «Про кредитування», Податковий кодекс України [1, 7].

Лізинг у світовому інвестиційному процесі набув широких масштабів і є одним із найпрогресивніших методів матеріально-технічного забезпечення. У Європі перша фінансово-лізингова компанія з'явилася наприкінці 1950-х – початку 1960-х років, кількість яких в 2013 р. досягла 46 лізингових асоціацій і включає 34 країни. Усі вони об'єднані в європейську Федерацію – Leaseurope, яка репрезентує 96% європейського ринку лізингу. Поряд з лізинговими асоціаціями в її структуру входять асоціації, діяльність яких пов'язана з коротко- і довгостроковим прокатом [12].

Лізингові операції зайняли значну нішу в інвестиційному процесі, була створена правова база з їхнього урегулювання. В Україні лізинг почали використовувати на початку 90-х років у невеликих розмірах [3], а в 2005 р. була створена Асоціація «Українське об'єднання лізингодавців». У 2013 р. вона об'єднувала 37 компаній як лізингових, так і суміжних ринків [2, 3].

Потрібно зазначити, що лізинг у багатьох зарубіжних країнах уже давно завоював визнання у банківських установах. Доказом цього є значна частка участі банків у здійсненні лізингових операцій (50%). Ця особливість лізингового процесу характерна і для України, але в посткризових умовах в 2011–2012 рр. вона значно збільшилася – з 80,82% до 89,89%, відповідно.

Самі лізингові операції останніх п'ятдесяти років є невід'ємною частиною економіки розвинутих країн, де на сьогодні близько 30% інвестицій припадає саме на операції лізингового характеру [11]. В кризовий період в Європі в 2008 році вони знизилися до 18% загальних інвестицій [12].

Аналіз економічної ситуації передкризового періоду свідчить, що стрімкий розвиток кредитних спілок припадає на 2004–2008 рр. Середньорічний приріст номінальних кредитів і депозитів становив, відповідно, 67% і 63%. Фінансова криза досягла України в жовтні 2008 року і виявилась, передусім, через кризу платіжного балансу та у неможливості підтримати національну валюту на належному рівні [4].

У 2009 році вплив фінансової кризи відчув і реальний сектор: рівень безробіття досяг 9,6% у порівнянні з 6,7% 2008 року, а реальний ВВП обвалився на 15,1%. Унаслідок фінансової кризи багато кредитних спілок припинили роботу й існування. З 2008 до 2010 рр. обсяг кредитів скоротився на 51%, а обсяг депозитів – на 60% [2].

Саме у період кризи, коли комерційні банки опинилися у скрутному становищі, лізингові операції виявилися найбільш виграшними. Цей факт також стрімко вплинув і на ринок лізингових послуг за кордоном. Так, згідно зі статистичними даними, обсяги європейського ринку лізингу в 2010 зросли на 4,9% – до 227 млрд. євро, в порівнянні з 209 млрд. євро в 2009 році. Ця тенденція збереглася й у 2011р. [11]. В Україні за цей період вартість укладених договорів фінансового лізингу відповідно зросла у два рази – до 4,97 млрд. грн., в порівнянні з 2,47 млрд. грн. в 2009 р. Нарощення темпів зростання в посткризовий період дозволив наблизитися в 2012 р. (14,71 млрд. грн.) до показника 2007 р. (16,88 млрд. грн.) [2].

В Європі протягом 2010 року лізинг обладнання зріс на 2,1%, лізинг автомобілів – на 5,9%, лізинг нерухомості – на 12,3%. Показники різняться за регіоном та класами активів: лізинг обладнання продемонстрував стрімке зростання у Великій Британії, а збільшення обсягів лізингу автомобілів були значними в Португалії, Іспанії та скандинавських країнах [11].

В Україні у 2012 р. серед діючих договорів фінансового лізингу, як і раніше, переважають угоди в галузі транспорту – 58,1%, сільського господарства – 19,0%, будівництва та сфери послуг – 5,0%. Найбільше зростання – на 5%, порівняно з 2011 р., відбулося в галузі сільського господарства, в інших проаналізованих галузях – на 1%.

Аналіз за видами обладнання показав, що найбільше в лізингу перебуває транспорту – 58,8%, а також сільськогосподарської техніки – 15,6% та комп'ютерної техніки – 4,7%. Порі-

вняно з 2011 р., по транспорту цей показник зріс на 6%, по сільськогосподарській техніці залишився на тому самому рівні, а по комп'ютерній техніці знизився на 2%.

Аналіз даних капітальних інвестицій в Україні показав, що найбільша питома вага припадає на інвестиції в основний капітал (рис. 1).

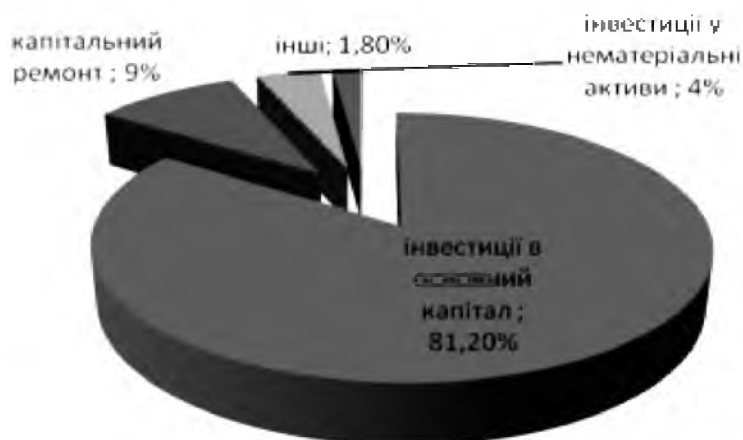

Рис. 1. Структура капітальних інвестицій [13].

Аналіз структури інвестицій в основний капітал за видами економічної діяльності, показує, що найбільші грошові потоки спрямовуються у промисловість та сільське господарство. А саме ці галузі є першочерговими потенційними учасниками лізингового процесу (рис. 2).

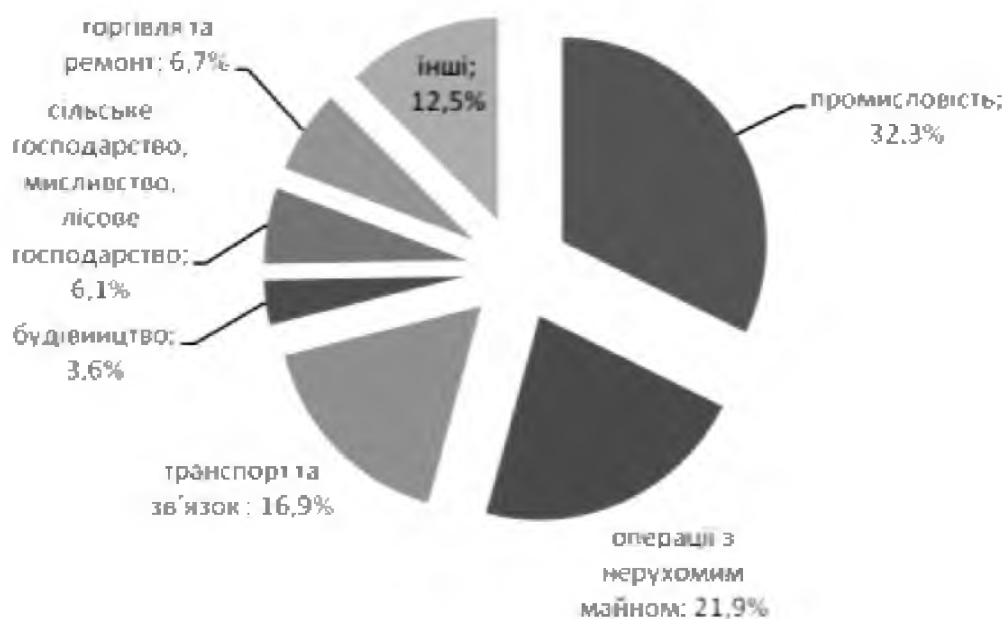

Рис. 2. Структура інвестицій за видами економічної діяльності [13].

В Україні питома вага лізингу в загальному обсязі інвестицій у виробництво складає менше 1,5%, у той час як у розвинутих країнах цей показник досягає 25–30% і більше, проте розвиток ринку лізингових послуг гальмується рядом причин [2]. Лізингові компанії у ході своєї діяльності стикаються з цілою низкою проблем:

- це пошук джерел фінансування лізингових угод;
- невідповідність термінів лізингової угоди термінам податкової амортизації лізингових об'єктів;
- відсутність в Україні механізмів повернення предметів лізингу в разі невиконання зобов'язань [3; 6].

Окрім того, певні труднощі також викликала неузгодженість законодавства. Неможливо не відмітити позитивний вплив прийнятого 2010 р. Податкового кодексу України. Згідно з нововведеннями, лізингові компанії матимуть змогу знижувати лізингові комісії на власні послуги завдяки зменшенню податкових видатків.

Більш того, скасовано дискримінаційну норму Закону «Про податок на додану вартість», яка вимагала за договорами фінансового лізингу обкладати цим податком суму лізингової комісії за договорами фінансового лізингу, що перевищує подвійну облікову ставку НБУ. Відтепер витрати на страхування об'єктів лізингу відносяться на валові витрати без обмежень, тоді як за старим законодавством такі видатки не могли перевищувати 5% від валових витрат за звітний період. Оскільки страхуванням займається лізингова компанія, то ця новація дозволить знизити її прямі видатки, а отже – здешевити лізингові платежі для клієнта.

Це насамперед зробить лізинг більш доступним для споживачів, оскільки саме прозорість та доступність операцій є чинниками, що можуть привабити більшість потенційних клієнтів.

Висновки та перспективи подальших розробок. Сучасні тенденції економічного розвитку виявили обмеженість ліквідних засобів для оновлення і розширення інноваційного виробництва, а також труднощі з реалізацією продукції, тому ринок лізингових послуг є одним із найперспективніших. Він надає можливість українським підприємствам оновити свої основні засоби без необхідності вилучення з обігу великих обсягів власних обігових коштів. Лізинг здається найпривабливішим механізмом реорганізації та переобладнання виробництва.

Основними тенденціями ринку лізингу в 2011–2012 рр. є продовження реструктуризації проблемної заборгованості, а також збільшення кількості угод повторного лізингу. Лізинг дозволяє ефективно погоджувати інтереси виробників і споживачів, банків та лізингових компаній.

Виявлено, що особливістю лізингу на території України є його запровадження та розвиток комерційними банками. Банки вбачають у застосуванні лізингової схеми фінансування не стільки можливості розширення спектру надання послуг, скільки вихід із нинішньої ситуації з неповерненням кредитів. Вихід – у поступовому нарощуванні обсягів лізингових операцій, які витісняють менш надійно забезпечені, а тому високо ризикові інвестиційні кредити.

Окрім того, стимулюючи лізингову діяльність і використовуючи для цього податкові пільги, збільшуючи або зменшуючи строки амортизації, впроваджуючи засоби популяризації лізингу, держава має можливість керувати інноваційним розвитком економіки, направляючи додаткові кошти в певні галузі промисловості та прискорюючи їх розвиток. Як показує зарубіжна практика саме такі галузі, як будівництво, металургія, сільське господарство потребують фінансового стимулювання та державної підтримки.

Для економіки України розвиток лізингового бізнесу є вкрай необхідним, оскільки він сприяє прискоренню темпів оновлення й модернізації основних засобів, забезпеченню взаємної вигоди партнерів, підвищенню ефективності економіки держави в цілому. Для цього важливим напрямом у розвитку лізингу в Україні є створення лізингових компаній комерційними банками, які успішно функціонують у розвинутих країнах. Ураховуючи специфіку комерційних банків, яким важко надавати весь комплекс послуг за лізингом, тобто вивчення ринку лізингових засобів, здійснення технічного обслуговування і консалтингу лізингоодержувачів, тісної співпраці з виробником, вони можуть виступати засновниками спеціалізованих лізингових фірм.

Література

1. Закон України «Про фінансовий лізинг» // Верховна Рада України; Закон від 16.12.1997 № 723/97-ВР. Нова редакція від 16.01.2004, підстава 1381-15. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>
2. Офіційний сайт Українського об'єднання лізингодавців. Все про лізинг в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.uul.com.ua>
3. Ильяшенко Н.С. Развитие национальной инновационной системы Украины как перспектива выхода на мировой рынок / Н.С. Ильяшенко, Е.А. Мицура // Актуальні проблеми економіки. – 2013. – №5(143). – С. 46–49.

4. Міністерство закордонних справ України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.mfa.gov.ua/mfa/ua/publication/content/50436.htm>
5. Колещук О. Нормалізація рівня зносу основних машинобудівних підприємств / О. Колещук // Схід. – № 2 (102). – 2010 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Skhid/2010_2/7.pdf
6. Брус С.І. Розвиток ринку лізингових послуг в Україні / С.І. Брус // Фінанси України. – 2008 – № 11. – С. 31–32.
7. Податковий кодекс України зі змінами внесеними згідно із Законом № 2856-VI (2856-17) від 23.12.2010 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua>.
8. Подольчак Н. Ю. Метод комплексного оцінювання рівня ризиків підприємств-лізингодавців / Н.Ю. Подольчак, І.Я. Кулиняк // Актуальні проблеми економіки. – 2013. – №4(142). – С. 144–157.
8. Соціально-економічний стан України: наслідки для народу і держави: національна доповідь / За заг.ред. В. М. Гейця [та ін.]. – К.: НВЦ НБУВ, 2009. – 687 с.
9. Федулова Л.І. Інноваційний вектор розвитку промисловості України / Л.І. Федулова // Економіка України. – 2013. – №4(617). – С. 15–23.
10. Внукова Н.М. Оцінка можливостей розвитку фінансового лізингу в Україні / Н.М. Внукова, О.С. Бадзим, В.А. Череватенко // Актуальні проблеми економіки. – 2009. – № 9. – С. 49–58.
11. Душило А.А. Розвиток лізингових операцій за кордоном / А.А. Душило // Держава та регіони. – 2012. – №4. – С. 79–81.
12. Офіційний веб-сайт Leaseurope. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.leaseurope.org.
13. Сайт Головного Управління статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.ukrstat.gov.ua.

Стаття надійшла до редакції 25. 10. 2013 р.